

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

SECURING INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITY OF A REGION UNDER THE CONDITIONS OF MACROECONOMIC INSTABILITY

Валерій БОНДАРЕНКО,
доктор економічних наук,
Вінницький торговельно-економічний
інститут Київського національного
торговельно-економічного університету

Valeriy BONDARENKO,
Doctor of Economics,
Vinnitsia Trade and Economic
Institution of the Kyiv National Trade
and Economic University

Весь сучасний світ є глобалізованим та інтернаціоналізованим, тобто економіки різних країн світу є взаємозалежними. Економіка України хоча й визнана ринковою, але вона не така розвинута порівняно із західно-європейськими, північноамериканськими та далекосхідними країнами нашої планети. Щоб покращити добробут населення, сприяти економічному зростанню у країні, збільшити споживання товарів, слід мати позитивне сальдо торговельного балансу, тобто щоб експорт країни був більшим за її імпорт. Саме тому потрібно, щоб зростала кількість вітчизняних підприємств із зовнішньоекономічною діяльністю. Якщо ж у підприємства недостатньо власних коштів для реалізації якогось інвестиційного проекту (закупівля обладнання, виробництво нової продукції (частина чи весь обсяг якої реалізовуватиметься на зовнішньому ринку) чи побудова нової господарської одиниці), то воно може залучити кошти інвесторів для його реалізації. Щоб залучити ці кошти, підприємство мусить обґрунтувати доцільність та прибутковість їх використання. В умовах фінансово-економічної кризи багато підприємств потерпають від банкрутства як максимум чи від нестачі фінансових ресурсів як мінімум.

Метою роботи є відображення зовнішньоекономічної діяльності регіону, стану та економічних показників, що її віддзеркалюють, розгляд різних методичних підходів до міжнародної діяльності товариства в умовах соціально-економічної нестабільності.

Питання теоретичних і практичних аспектів зовнішньоекономічної діяльності розглянуті в наукових працях багатьох відомих учених-економістів. Дослідженню особливостей розвитку зовнішньої торгівлі продукцією аграрного сектору України та аспектів торгівлі в міжнародному агробізнесі присвячено праці В.Власова, Ю.Губені, В.Губенка, Ю.Данька, Т.Зінчук, С.Кваші, Л.Лісової, Л.Михайлової, І.Паски П.Саблука, В.Ткаченко та інших авторів. Ці вчені глибоко вивчали закономірності розвитку зовнішньоекономічної діяльності за участю підприємств АПК, од-

нак мало є теоретичних розробок та методичних рекомендацій, які стосуються вирішення відповідних питань на регіональному рівні. Актуальність окресленої проблеми зумовлює доцільність проведення окремого дослідження.

Міжнародна економічна діяльність утворює систему господарських зв'язків між національними економіками країн, відповідними суб'єктами господарювання. Вона ґрунтується на міжнародній спеціалізації виробництва та інтернаціоналізації господарського життя. Можливості, перспективи міжнародної економічної діяльності, її основних форм визначаються поглибленням міжнародного поділу праці, переходом до вищих його типів. Загальний міжнародний поділ праці зумовлює обмін товарами добувних і обробних галузей окремих країн. Особливий поділ праці призводить до розвитку міжнародної торгівлі й переважання у ній готових виробів різних галузей виробництва.

Міжнародна економічна діяльність залежить від існуючих (природних, географічних, демографічних тощо) і набутих (виробничих, технологічних) факторів, а також соціальних, національних, етнічних, політичних і етико-правових умов. Названі вище фактори міжнародної економічної діяльності визначають її головні форми: міжнародний бізнес, торговельну, інвестиційну та фінансову діяльність.

У міжнародній економічній діяльності беруть участь відповідні суб'єкти: держави, інтеграційні об'єднання країн, транснаціональні корпорації, міждержавні організації, союзи підприємців, фірми й окремі особи [7, с. 84].

Держава як носій влади, власник і розпорядник власності, великих фінансових коштів є звичайним і особливим «супільним» підприємцем. Водночас вона впливає на національну економіку через бюджетну, кредитну, грошову, валютну політику. Разом з короткостроковим регулюванням використовуються довгострокові важелі, проводиться відповідна науково-технічна, інноваційна, структурна політика,

У статті відображається зовнішньоекономічна діяльність регіону, а також стан та економічні показники, що її віддзеркалюють, розгляд різних методичних підходів до міжнародної діяльності регіону в умовах соціально-економічної нестабільності. На підставі розмежування суб'єктів господарювання за ознакою форм власності виокремлено два типи міжнародного бізнесу: приватний і державний. Розкрито трансграничне співробітництво області, яке здійснюється в рамках діяльності Єврорегіону «Дністер», де членами Єврорегіону є Вінницька область України та Сорокський, Дондушенський, Окницький, Флорештський, Шолданештський, Резінський та Дубосарський райони Республіки Молдова. Основною метою створення й діяльності Єврорегіону «Дністер» є здійснення програм комплексного гармонізованого розвитку територій, прилеглих до річки Дністер, та реалізація завдань, які ставляться по програмі. Наведені показники імпорту та експорту в регіоні та шляхи їх збільшення.

The article deals with the external-economic activities of a region, its start and economic indicators that reflect the overview of various methodological approaches to the international activity of a region under social and economic instability condition. Based on differentiation of business entities by the ownership form, two types of international business have been defined: private and public ones. The cross-border cooperation of a region has been revealed that is implemented within the framework of the "Dniester" Euroregion with the following members: Vinnitsia region (Ukraine) and Soroca, Donduşeni, Ocniţa, Floreşti, Şoldăneşti, Rezina and Dubăsari districts (Moldova). The main aim of establishment and functioning of the "Dniester" Euroregion is an implementation of programs of integrated and harmonized development of the territories adjacent to Dniester River and fulfilment of targets set by the program. The import and export indicators in the regions and the ways of their increase have been suggested.

стимулюється подолання регіональних відмінностей, підвищення конкурентоспроможності національних суб'єктів господарювання [6, с. 112].

Розвиток міжнародного виробництва пов'язаний з прямими інвестиціями; ліцензійними угодами, які надають можливість ТНК втручатися в діяльність іноземних компаній і отримувати прибутки й відрахування за користування патентом; угодами про управління, за якими ТНК організовує управління і технічне обслуговування зарубіжних компаній в обмін за плату і частку в капіталі; міжнародною субконтрактацією, при якій ТНК укладає субконтракти з іноземними компаніями на виконання особливих робіт або поставку окремих товарів [7, с. 187].

На підставі розмежування суб'єктів господарювання за ознакою форм власності розрізняють два типи міжнародного бізнесу: приватний і державний. Приватний бізнес здійснюють фізичні та приватні юридичні особи. Державний бізнес здійснює держава та її представники.

За галузево-технологічною та функціональною ознаками виокремлюють наступні основні види міжнародного бізнесу: промисловий, аграрний, будівельний, торговельний, транспортно-комунікаційний, фінансовий. У сучасних умовах найбільш швидко розвиваються такі види міжнародного бізнесу, як промисловий, торговий і фінансовий, але під час економічної кризи вони знижують свою активність та проводять політику «згортання» діяльності за кордоном.

Міжнародний бізнес базується на можливості отримання вигод саме з переваг міждержавних ділових операцій, тобто з того факту, що продаж даного товару в іншій країні або налагодження фірмою однієї країни виробництва в іншій країні, або надання послуг спільно фірмами двох країн третій і т. д. забезпечують залученням у бізнес сторонам більше переваг, ніж вони б мали, якби вели справу у своїх країнах. Конкретні вигоди міжнародного бізнесу пов'язані з отриманням більшого прибутку з урахуванням таких факторів, як [11, с. 79]:

- доступ до зарубіжних ринків робочої сили;
- вихід до родовищ корисних копалин і джерел сировини;
- прагнення нових ринків збуту;
- збільшення обсягів виробництва і зниження собівартості продукції;
- зниження валютних ризиків.

Міжнародний бізнес здійснюється в певних формах: експорт-імпорт товарів і послуг; кооперація в галузі науково-технічної, виробничої, збутової та сервісної діяльності; інвестиційна діяльність; спільне підприємництво; транснаціональні корпорації.

Основними видами міжнародного бізнесу є ліцензування, управління за контрактом, створення й функціонування спільних підприємств, франчайзинг, лізинг, факторинг тощо.

Завдяки розташуванню в центрі України Вінницька область має найбільшу кількість сусідів-областей (межує із 7 областями України) та на ділянці 202 км межує із Республікою Молдова, в тому числі із Придністровським регіоном Республіки Молдова. Це слугує передумовою для активного розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва.

На сьогодні як на рівні регіону, так і на рівні територіальних громад області реалізується понад 300 угод про торговельно-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво з адміністративно-територіальними одиницями іноземних держав. Зокрема, з регіонами Республіки Польща, Російської Федерації, Республіки Білорусь, Румунії, Республіки Молдова тощо. У рамках угод відбуваються взаємні візити офіційних делегацій, в ході яких обговорюються питання щодо активізації міжрегіонального, міжнародного,

міжнародного та транскордонного співробітництва, розширення ринків збуту для підприємств країн-сусідів. Варто зазначити, що найбільше угод про торговельно-економічне і культурне співробітництво реалізується між територіальними громадами Вінницької області та воеводствами Республіки Польща. Це слугувало передумовою відкриття у 2010 році у Вінниці Генерального Консульства Республіки Польща.

Транскордонне співробітництво області здійснюється в рамках діяльності Єврорегіону «Дністер». Членами Єврорегіону є Вінницька область України та Сорокський, Дондушенський, Окницький, Флорештський, Шолданештський, Резінський та Дубосарський райони Республіки Молдова.

Основною метою створення й діяльності Єврорегіону «Дністер» є здійснення програм комплексного гармонізованого розвитку територій, прилеглих до річки Дністер, а також реалізація певних завдань:

- організація, координація і поглиблення зв'язків в економіці, торгівлі, науці, освіті, культурі, туризмі і спорті;
- здійснення загальних проектів з охорони довкілля, екологічного оздоровлення басейну річки Дністер;
- реалізація загальних транскордонних інвестиційних проектів;
- здійснення регіональних проектів (програм) з питань скорочення безробіття серед населення прикордонних районів за допомогою підвищення економічного потенціалу;
- організація контактів з відповідними міжнародними організаціями, фондами, інститутами, агентствами та іншими організаціями.

Крім того, між Єврорегіоном «Дністер» та Місією Європейського Союзу з прикордонної допомоги Республіці Молдова та Україні було підписано угоду, яка надасть можливість внести раціональний вклад у розвиток процедур управління кордоном, які відповідають стандартам Європейського Союзу та забезпечують задоволення потреб громадян Молдови та України, осіб, що перетинають кордон, а також бізнес-структур, що в свою чергу зміцнює регіональну безпеку та сприяє економічному розвитку.

Розвиток та розбудова прикордонної інфраструктури згідно із європейськими стандартами є важливим напрямом діяльності обласної влади на шляху інтеграції України до ЄС.

В області функціонують міжнародні пункти пропуску: для автомобільного сполучення «Могилів-Подільський – Отач»; для залізничного сполучення «Могилів-Подільський – Волчинець»; для річкового сполучення «Ямпіль – Косеуць»; для автомобільного сполучення «Болган – Хрустова»; для повітряного сполучення «Вінниця». Крім того, функціонують міждержавні пункти пропуску: для річкового сполучення «Цекинівка – Сорока»; для автомобільного сполучення «Велика Кісниця – Грушка» та цілий ряд місцевих пунктів пропуску. Активізовано роботу з розбудови пункту пропуску «Бронниця – Унгурь» за рахунок допомоги Європейського Союзу. Після завершення будівництва передбачається зміна категорії пункту пропуску з місцевого на міжнародний.

З метою стимулювання та поліпшення соціального та економічного розвитку прикордонних територій для Вінницької області важливе значення має участь у програмах міжрегіонального співробітництва Європейського Союзу, зокрема в програмах Європейського інструменту сусідства та територіального співробітництва країн Східного партнерства.

Суб'єкти підприємницької діяльності Вінниччини постійно працюють над розширенням партнерських зв'язків та нарощуванням обсягів зовнішньої торгівлі. Так, у 2010 році зовнішньоторговельні операції з товарами суб'єкти господарювання області здійснювали з партнерами зі 100 країн світу, у 2014 році – зі 129.

У 2009-2014 роках показники обсягів експорту та імпорту товарів демонструють коливання (рис. 1). У 2010 році спостерігається стрибок зростання темпів обсягів експорту та імпорту товарів до попереднього року, у 2012 році – значний спад експорту та зростання імпорту.

Питома вага Вінницької області в експортно-імпортних операціях від загального їх обсягу по Україні була максимальною у 2014 році (рис. 2). Таке збільшення питомої ваги відбулося внаслідок перерозподілу показників за відсутності звітності по АРК та зменшення їх через воєнні дії на територіях Донецької та Луганської областей.

За період з 2009 до 2014 року експортні поставки товарів з Вінницької області зросли на 55%: з 479,0 млн.дол. США у 2009 році до 742,2 млн.дол. США у 2014, що є позитивною тенденцією. Абсолютний приріст цього показника становив 263,2 млн.дол. США.

Показник імпорту товарів у 2014 році по відношенню до 2009 року зріс на 62,8%, тобто з 263,0 млн.дол. США у 2009 році до 428,2 млн.дол. США у 2014 році. Абсолютний приріст обсягу імпортованих поставок товарів у Вінницьку область протягом 2009-2014 років становив 165,2 млн.дол. США. Динаміка цього показника відображена на рис. 3, з якого, зокрема, видно значне падіння обсягів імпорту товарів у 2014 році по відношенню до 2013 до значення 428,2 млн.дол. США, тобто на 68 млн.дол. США менше.

Рис. 1. Коефіцієнт покриття імпорту експортом

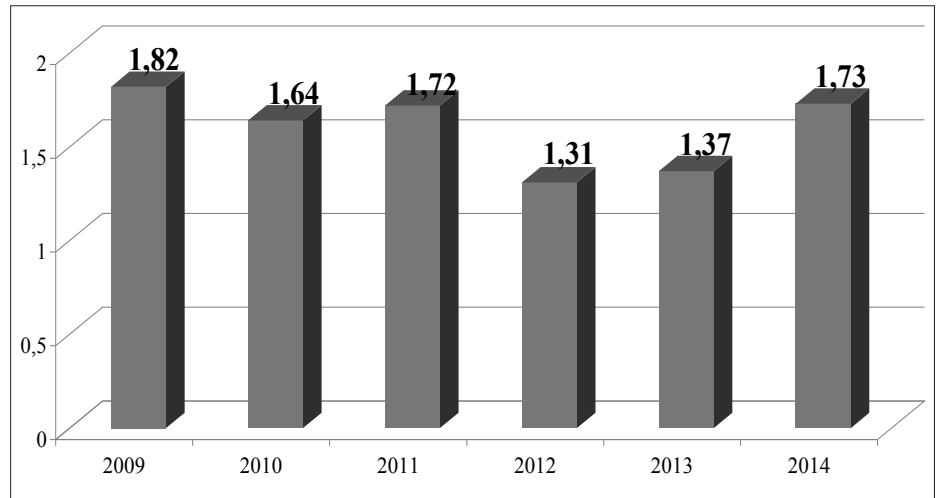

Рис. 2. Питома вага експорту та імпорту, у %

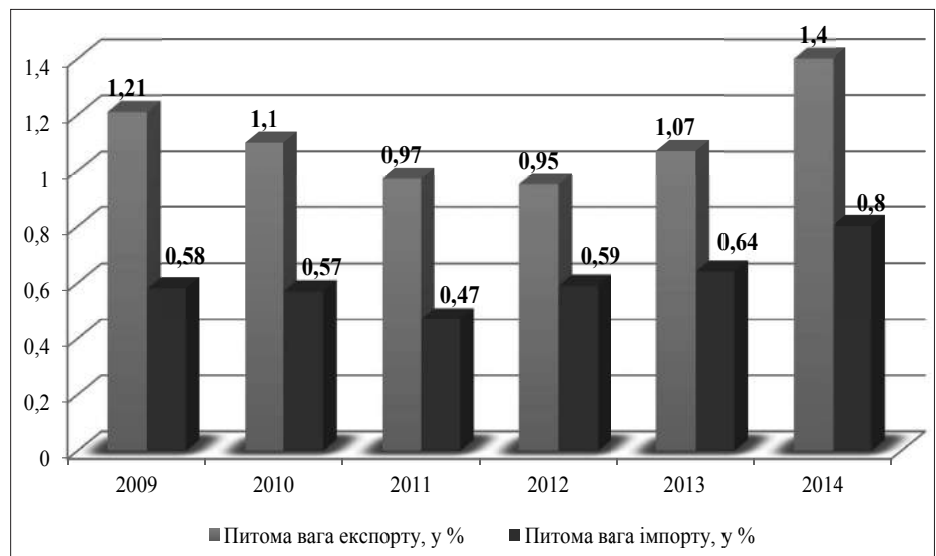
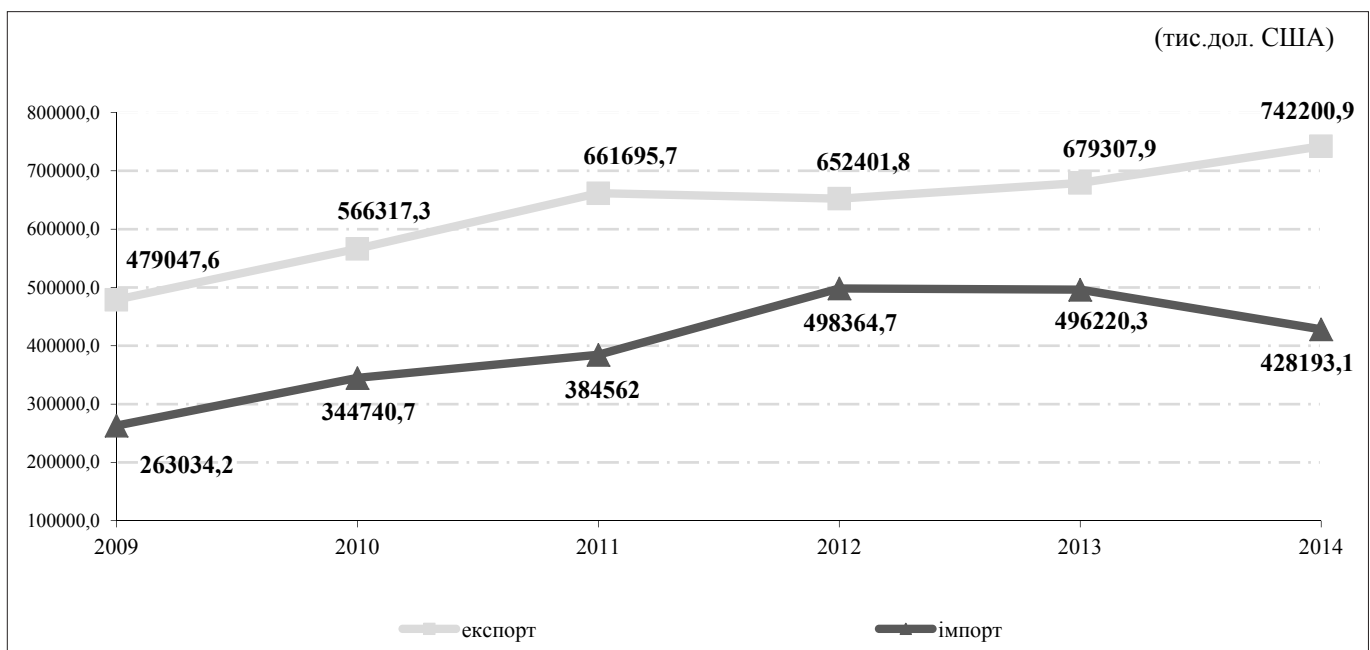

Рис. 3. Експортні та імпорتنі поставки товарів

При цьому зменшення імпорту було зумовлене зниженням купівельної спроможності як виробників (підприємств), так і населення внаслідок істотної девальвації гривні протягом 2014 року.

Географічна структура експортних поставок товарів з Вінницької області у 2014 році відображає зміни, пов'язані з переорієнтацією експорту з Росії та інших країн СНД до Європи: так, до країн Європи протягом 2014 року було експортовано 31,86% усіх товарів проти 25,95% у 2013 році, при цьому експорт товарів до країн СНД зменшився із 45,4% у 2013 році до 32,8% у 2014 році.

З країн Європи в 2014 році було імпортовано 40,1% усіх товарів, з країн СНД – 32,7%.

У сучасному світі протягом останніх двох десятиліть економічна політика більшості держав була спрямована на «підтримку порядку в господарстві». Це вимагало від урядів застосування часто дуже непопулярних ринкових заходів, у тому числі: дерегуляції, реструктуризації, демонополізації, приватизації, реституції, скорочення непродуктивних витрат, удосконалення погано функціонуючої інфраструктури. Проте, як зазначає С. Соколенко, навіть при виконанні цих непростих програм подальше підвищення продуктивності призупинилося, що було особливо характерним для найбільш розвинених країн [9, с. 71]. На цьому тлі найбільш перспективним стало розширення використання інновацій шляхом створення в країні, регіоні, місті, компанії умов для творчої розробки й наступної комерціалізації нових ідей з метою досягнення стійкого підвищення продуктивності.

Історично більшість країн будувала свою економічну політику із застосуванням макроекономічних компонентів – бюджету, інфляції, процентних ставок. Безумовно, ефективна та реальна макроекономічна політика є дуже важливою, проте одна вона не в змозі забезпечити процвітання, оскільки всі країни прагнуть використовувати ті самі прийоми для досягнення однакових цілей. На нашу думку, державне регулювання має використовувати об'єктивні ринкові закони та їх реальну регулюючу дію в суспільстві, в тому числі в трансформаційному.

Зокрема, в Америці поняття макроекономічного регулювання було введено в науковий обіг на початку ХХ ст. В умовах зростання корупції серед представників міського управління американських міст наприкінці ХІХ ст., коли державні кошти розподілялися однією особою, у багатьох містах реформатори почали кампанії «за ефективне управління». Їх метою було створення професійної державної служби, що передбачало відмежування роботи професійних чиновників середньої ланки від політиків вищого рангу й запровадження управлінських механізмів на основі стандартних правил і процедур, а не особистих преференцій. Надання державних контрактів приватним торговцям товарами й послугами шляхом відкритих конкурентних конкурсів (а не на основі прихованих особистих зв'язків) стало одним із головних досягнень багатьох із цих кампаній.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами (ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється відповідно до Конституції України Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншими законами, які визначають права та обов'язки в окремих сферах ЗЕД.

Головним нормативно-правовим актом України, який регламентує ЗЕД, є Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність», що має на меті «запровадити правове регулювання всіх видів ЗЕД в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію в галузі виробництва, науки і техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг».

Цілі регулювання МЕД:

□ забезпечення зовнішніх умов, які сприяють розвитку світової економіки;

□ вирішення глобальних проблем;

□ надання допомоги країнам, що розвиваються, тощо.

ЗЕД фізичних та юридичних осіб кожної країни світу здійснюється відповідно до національної зовнішньоекономічної політики та регулюється дією внутрішнього права держави. Найчастіше використовується термін «зовнішньоекономічна діяльність» (ЗЕД) у зв'язку з тим, що ця діяльність:

1) передбачає формування відносин між фізичними та юридичними особами різних країн світу;

2) має місце на національній території та за її межами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрова І. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с.
2. Вічевич А. М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності. – Львів: Афіна, 2004. – 140 с.
3. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 462 с.
4. Добродух П. С. Альтернативні моделі розвитку України в зовнішньоекономічному середовищі // Факти. – 2007. – № 12.
5. «Про зовнішньоекономічну діяльність» Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ (з наступними змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
6. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2006. – 792 с.
7. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: підручник для вузів. / І. В. Багрова і ін. – К.: ЦНЛ, 2004. – 580 с.
8. Іщенко О. І. Вдосконалення регіонального розвитку агропромислового виробництва / О. І. Іщенко. – К.: Нора-прінт, 2010. – 252 с.
9. Кваша С. М. Трансформаційні перетворення в зовнішньоекономічній діяльності АПК / С. М. Кваша // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 8. – С. 71-73.
10. Потапов В. М. Проблемні перспективи розвитку ЗЕД України // Економічні новини. – 2008. – № 4. – С. 18-24.
11. Почерніна Н. В. Державні та ринкові регулятори розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Почерніна. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/SND/Economics/2_pochernina.doc.htm.

REFERENCES

1. Bahrova I. V. Zovnishn'oeconomichna diyal'nist' pidpryyemstva: Pidruchnyk [External-economic activity of an enterprise: a manual]. Kyiv, Tsentr navchal'noyi literatury, 2004, 580 p. [in Ukrainian].
2. Vichevych A. M. Analiz zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti [The analysis of external-economic activities]. L'viv, Afina, 2004, 140 p. [in Ukrainian].
3. Didkiv's'kyi M. I. Zovnishn'oeconomichna diyal'nist' pidpryyemstva: Navch. posib. [External-economic activities of an enterprise: a manual]. Kyiv, Znannya, 2006, 462 p. [in Ukrainian].
4. Dobrodukh P. S. Al'ternatyvni modeli rozvytku Ukrayiny v zovnishn'oeconomichnomu seredovyshchi [Alternative models of Ukraine development in foreign economic environment]. Fakty, 2007, no. 12 [in Ukrainian].
5. "On Foreign Economic Activity". The Law of Ukraine of 16.04.1991 no. 959-XII. Available at: <http://www.kmu.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Zovnishn'oeconomichna diyal'nist' pidpryyemstv: Navch. posib. [External-economic activities of an enterprise: a manual]. Kyiv, TSNL, 2006, 792 p. [in Ukrainian].
7. Bahrova I. V. Zovnishn'oeconomichna diyal'nist' pidpryyemstva: Pidruchnyk dlya vuziv [External-economic activities of an enterprise: a manual for students]. Kyiv, TSNL, 2004, 580 p. [in Ukrainian].
8. Ishchenko O. I. Vdoskonalennya regional'nogo rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva [Improvement of regional development of agrarian and industrial production]. Kyiv, Nora-print, 2010, 252 s. [in Ukrainian].
9. Kvascha S. M. Transformatsiyni peretvorennya v zovnishn'oeconomichny diyal'nosti APK [Transformations of agrarian complex external-economic activities]. Visnyk ahrarynoyi nauky, 2011, no. 8, pp. 71-73 [in Ukrainian].
10. Potapov V. M. Problemnii perspektivy rozvytku ZED Ukrayiny [Problem-plagued prospects of Ukrainian external-economic activity]. Ekonomichni novyny, 2008, no. 4, pp. 18-24 [in Ukrainian].
11. Pochernina N. V. Derzhavni ta rynkovi rehulyatory rozvytku infrastruktury zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti v Ukrayini [Government and market regulators of infrastructure of development of foreign trade in Ukraine]. Available at: http://www.rusnauka.com/SND/Economics/2_pochernina.doc.htm [in Ukrainian].